

A U R A

TIDSKRIFT FÖR AKADEMISKA STUDIER AV NYRELIGIOSITET

Kennet Granholm (red.), *Perspektiv på esoterisk nyandlighet*, Åbo: Åbo Akademi 2008.

Per Faxneld

Aura: Tidskrift för akademiska studier av nyreligiositet, Vol. 1 (2009), 118–123.
doi: <https://doi.org/10.31265/aura.458>

De första tio årgångarna, utgivna mellan 2009 och 2018, av *Aura: Tidskrift för akademiska studier av nyreligiositet* (ISSN: 2000-4419) publicerades ursprungligen i tryckt format. Från och med volym 11 (2020), har tidskriften omarbetats till en diamond open access-tidskrift, och har bytt namn till *Aura: Tidskrift för akademiska studier av nyreligiositet* (ISSN: 2703-8122). Samtliga artiklar, redaktionella texter och bokrecensioner från volymerna 1–10 publiceras nu online med open access (Creative Commons BY-SA 4.0 licence) med tillstånd från författarna.

For the first ten volumes, published between 2009 and 2018, *Aura: Tidskrift för akademiska studier av nyreligiositet* (ISSN: 2000-4419) was exclusively available in printed form. Starting with volume 11 (2020), the journal is re-envisioned as a diamond open access journal and will be renamed *Aura: Tidskrift för akademiska studier av nyreligiositet* (ISSN: 2703-8122). All articles, editorials, and reviews from volumes 1–10 are published online in open access form (Creative Commons BY-SA 4.0 licence) with the permission of the author(s).

Recensioner

Kennet Granholm (red.), *Perspektiv på esoterisk nyandlighet*, Åbo: Åbo Akademi 2008.

Bokens huvuddel är omarbetade versioner av uppsatser som studenter skrev under en kurs om ”aktuella religiösa rörelser”, vilken Granholm höll våren 2007 vid Åbo Akademi. Granholm menar i sin inledning att det inte i nämnvärd utsträckning skett några försök att kombinera fälten nya religiösa rörelser respektive västerländsk esoterism, trots att många av de nya religiösa rörelserna kan sägas stå i kontinuitet med de västerländska esoteriska traditionerna. Försöket att med antologin åtgärda den bristen är berömvärd. Slutresultatet sammanfattas emellertid kanske bäst som ömsom vin, ömsom vatten.

Det är givetvis trevligt för studenter att få ett tillfälle att publicera sig, men tyvärr kan man ifrågasätta allmänintresset vad gäller stora delar av den färdiga produkten. Studenterna är av uppenbara skäl i de flesta fall näppeligen några egentliga experter på sina ämnen. Artiklarna blir därför ofta ytliga, med bristande förankring i tidigare forskning, och med föga nytt att tillföra. Emellanåt innehåller de rena felaktigheter. I bästa fall kan boken, som förordet föreslår, fungera som en introduktion till rörelserna. Vad gäller merparten av dessa finns dock betydligt bättre korta presentationer att tillgå på annat håll. Undantag från dessa invändningar är främst Granholms egna bidrag. Här är det tydligt att författaren är väl inläst på sitt ämne, och dessutom presenteras ny information och intressanta, om än kortfattade, resonemang.

Granholms inledning är också välskriven, och skulle fungera utmärkt som undervisningsmaterial. Den problematiserar termerna nya religiösa rörelser och västerländsk esoterism på ett tydligt och klarsynt sätt.

”Ny” religiös rörelse i förhållande till vad? Och, denna eviga fråga, hur ska man egentligen definiera religion? Religion blir, för bokens

syften, definierad som ett ord som ”syftar till en rad olika sociala fenomen som människor kollektivt använder för att skapa mening i sin tillvaro. Dessa fenomen berör metafysiska frågor som vetenskapen sällan kan ge definitiva svar på.” (s. 13). Definitionen av nya religiösa rörelser som Granholm kommer fram till är ”relativt nyligen tillkomna, mer eller mindre organiserade grupper som samlas kring kollektivt skapade metafysiska symbolsystem som används för att skapa mening i tillvaron” (s. 14) .

Vidare redogör Granholm för Hanegraaffs försök att modifiera Faivres esoterismdefinition, med utgångspunkt i att den ter sig alltför ahistorisk och i överkant inriktad på renässansmaterial. Hanegraaff vill istället lyfta fram esoterismens tendens att anpassa sig till utvecklingar i det omgivande samhället, som naturvetenskapens och sekulariseringens segertåg, globalisering samt nya discipliner som psykologi. Också von Stuckrads påpekanden om brister hos Faivre återges. Någon egen uppfattning i frågan anger Granholm inte, och en övergripande definition av västerländsk esoterism för hela antologin fastslås inte, men underförstått kan man kanske sluta sig till att det är Hanegraaffs vidareutveckling av Faivre som gäller där ej annat sägs.

Översikten av typologier över nya religiösa rörelser är också bra och tydlig, och börjar grundligt med Weber och fortsätter fram till Roy Wallis, Meredith McGuire och andra nutida teoretiker. Det avslutande konstaterandet här blir att ingen av typologierna tillfredställande fångar just esoterisk nyandlighet.

Den tämligen ambitiösa inledningens intressanta problematiseringar aktualiseras tyvärr inte i nämnvärd grad av antologins andra författare.

Den första artikeln, av Niclas Mossberg, handlar om Ku Klux Klan. Mossberg driver tesen att i de flesta texter om rörelsen är det så att ”de mer genuint religiösa inslagen antingen förringas eller medvetet förlöjligas” (s. 37), något han bygger främst på att klanen inte behandlas med en egen artikel i *The Encyclopedia of Religion* och framställs som en politisk terrorgrupp i en annan encyklopedi samt i en svensk

reportagebok från 60-talet. För att styrka närvaron av ”genuint religiösa” inslag diskuterar han dock inte närmare de trosbekännelser, eder, böner med mera, som klanen nyttjar – han nämner bara deras existens utan att redogöra för innehållet i dem. Tesen, om KKK som en mer religiöst orienterad grupp än vad de ofta framställs som, är knappast orimlig, men man önskar att författaren lagt lite mer möda på att bevisa den genom nyttjande av källmaterial.

Mossberg har en hypotes om att klanen delvis plagierat frimurarritualer, vilket han anser får visst stöd i att frimuraren ”Alvert Pike” var med om att grunda klanen. Huruvida den mytomspunne Pike (som ibland också pekats ut som satanist), vars förnamn var Albert och inget annat, hade något samröre alls med KKK är dock en omstridd fråga. Frimurarforskare har visat att några tillförlitliga primärkällor som styrker att så skulle vara fallet inte föreligger.

Karin Sandells artikel om Golden Dawn refererar huvudsakligen rakt av fakta som presenterats av Robert A. Gilbert i en artikel från 2005 (nästan alla noter går till denna), och några egna resonemang kommer Sandell inte med över huvud taget. Det blir därför svårt att se meningen med Sandells text – som framtonar som ett, visserligen inte inkompetent men lite poänglöst, referat – och en bättre introduktion till Golden Dawn är att läsa Gilberts artikel istället.

Egna resonemang, som dock inte når några egentliga slutsatser, bjuds vi däremot i Jacob Löfgrens artikel om Order of Bards, Ovates and Druids, där han diskuterar huruvida gruppen lämpligen klassificeras som ”pagansk religion” eller ”esoterisk tradition” och om det alls rör sig om en ”religion”. En smula märkligt blir det när Löfgren presenterar en egen religionsdefinition (s. 64). Den ter sig både något naiv (en grupps syn på något som ”heligt” är det grundläggande i ”religion”, men vad ”heligt” exakt innebär som kategori specificeras inte) och korthuggen (presenterad på endast sju rader). Esoterism å sin sida kan, enligt Löfgren, definieras som ”en hemlig kunskap som bara ges över till nästa generation initierade och som erkänner existensen av osynliga krafter, i universum” (s. 66). Någon problematisering av

denna definition, som ter sig oroväckande enkel och inklusiv, görs inte. Inte minst borde frågan om vad ”hemlig” innebär, som tas upp i bokens inledning, ha aktualiserats även här. Resonemangen om gruppen som befinner sig under luppen tar sin utgångspunkt i dessa lite halvkokta definitioner, och kommer heller inte riktigt någonvart.

Markus Hellstens artikel om den moderna häxreligionen wicca känns också tämligen tunn, och innehåller flera uppenbara småfel som knappast skulle ha begåtts av en person som var närmare förtrogen med ämnet: exempelvis får Margaret Murrays *The Witch-cult in Western Europe* (1921) heta *Witchcraft in Western Europe*. Bortsett från dessa smärre misstag, så är denna huvudsakligen refererande artikel ändå en av de bättre i boken bortsett från Granholms, och skulle vara någorlunda fungerande som introduktion till wicca för studenter på lägre nivå.

Granholms artikel om Temple of Set, en initiatorisk orden med upprinnelse i det amerikanska 1970-talets satanistiska miljö, tillhandahåller en definition av (den västerländska) vänstra handens väg, en esoterisk strömning inom vilken Temple of Set är tongivande. Denna inringning är i stort mycket bra och precis. Personligen skulle jag dock inte räkna Church of Satan till vänstra handens väg-miljön, eftersom de är så olika de flesta andra grupperna som använder denna självbeteckning. LaVey och hans anhängare särskiljs från de övriga främst genom frånvaron av tydlig tro på en ”övernaturlig” dimension (även om en sådan kan uppfattas som implicit närvarande i vissa perifera föreställningar inom Church of Satan) och bristen på initiatoriskt utövande. Men förstås är det viktigt att vara medveten om att de ändå utövat ett inflytande, främst genom att Temple of Set är en avknoppning från dem.

Lite underligt är det när Granholm skriver om den vänstra handens väg att ”De första spåren av termen som positiv självidentifikation kan man finna hos Kenneth Grant”, varpå dennes så kallade tyfonska trilogier (1972-2002) nämns. På den följande sidan konstateras att termen också används så i LaVeys *The Satanic Bible* – som Granholm

dock feldaterar till 1976 (s. 80-81). I själva verket kom *The Satanic Bible* ut redan 1969, vilket Granholm också anger några sidor längre fram, och LaVey föregriper således det Grant senare gjorde i förhållande till termen. Grant var förvisso tidigt ute, i andra texter som han utgav i början av 60-talet, med att ha en positiv inställning till mörkare varianter på esoterism rent allmänt. Men även där föregicks han av andra, exempelvis grupper som Fraternitas Saturni, vilken grundades i Tyskland på 20-talet, och Maria de Naglowskas krets i 30-talets Paris.

Sådana små invändningar till trots, så är detta som helhet en ypperlig introduktion till både Temple of Set och (den västerländska) vänstra handens väg.

Den följande artikeln, skriven av Andreas Backa, behandlar The Rune Guild, en fornnordiskt inriktad grupp med band till Temple of Set, och är likt Hellstens bidrag fullt godkänd som introduktion. Att artikeln ägnar utrymme åt att upprepa Granholms definition av vänstra handens väg, som presenterats bara några sidor tidigare, kan måhända tyckas lite överflödigt. I övrigt är det en solid och välskriven framställning, som till skillnad från flertalet av de andra studentartiklarna dessutom i hög grad nyttjar primärkällor.

Avslutningsvis bjuds vi en artikel där Granholm sammanfattar sin doktorsavhandling om den mörkmagiska orden Dragon Rouge, med uppdateringar infogade där saker hänt. Dessutom relateras gruppen till den omgivande vänstra handens väg-miljön, samt till västerländsk esoterism och dess initiationsritualer, på ett sätt som inte skedde i avhandlingen. Kontrasten mellan Granholms artiklar, där författaren tydligt verkligen kan sitt ämne, och artiklarna skrivna av studenter är slående.

Ett allmänt problem i antologin är de många språkliga felen – anglicismer, märkliga verbböjningar, med mera – och en extra korrekturläsning hade avgjort varit på sin plats. Främst är det för Granholms inledning och artiklar, vilka ter sig mycket användbara som undervisningsmaterial, som antologin kan vara lämplig för

akademiska institutioner att införskaffa. Också Backas och Hellstens artiklar kan i viss mån försvara sin plats i ett sådant sammanhang. För specialister på vänstra handens väg-rörelser känns Granholms Temple of Set-artikel kanske mest som en välsmakande aptitretare inför den större studie som man kan förmoda är under produktion, medan artikeln om Dragon Rouge innehåller ett par intressanta tillägg till hans avhandling.

- Per Faxneld, doktorand i religionshistoria vid Stockholms universitet.